

MEDICINA DE L'EMPORDÀ: LA NISSAGA DELS PI-SUNYER, DE ROSES

CORBELLA I CORBELLA, Jacint

RESUM: Es fa un repàs dels membres de la nissaga Pi-Sunyer, en el camp de les ciències mèdiques, i de les seves relacions amb l'Acadèmia de Medicina de Barcelona, al llarg de vuit generacions. S'esmenten breument les obres de Francesc Suñer (c. 1797), Tomàs Suñer (c. 1840), Francesc Suñer i Capdevila, el gran i el petit, amb activitat mèdica i política, Jaume Pi Suñer, catedràtic de Patologia General; August Pi Sunyer i Santiago Pi Sunyer, catedràtics de Fisiologia de Barcelona i Saragossa; Jaume i Cèsar Pi-Sunyer i Bayo, exiliats a New York i Mèxic, i Francesc Pi-Sunyer Díaz, professor a Nova York.

Paraules clau: Nissaga Pi-Sunyer. Roses. Francesc Suñer i Capdevila. Jaume Pi Suñer. August Pi-Sunyer. Santiago Pi Suñer. Jaume Pi-Sunyer Bayo. Cèsar Pi-Sunyer Bayo. Francesc Pi-Sunyer Díaz.

RESUMEN: Relación cronológica de los miembros de la familia Pi-Sunyer en el campo de las ciencias médicas y de sus relaciones con la Academia de Medicina de Barcelona a lo largo de ocho generaciones. Referencia breve a las obras de Francisco Suñer (c. 1797), Tomás Suñer (c. 1840), Francisco Suñer y Capdevila, mayor y menor; Jaime Pi Suñer, catedrático de Patología General; Augusto Pi-Suñer y Santiago Pi Suñer, catedráticos de Fisiología de Barcelona y Zaragoza; Jaime y César Pi-Sunyer Bayo, exiliados en Nueva York y México; y Francisco Pi-Sunyer Díaz, profesor en Nueva York.

Palabras clave: Familia Pi-Sunyer. Rosas. Francisco Suñer Capdevila. Jaime Pi Suñer. Augusto Pi-Sunyer. Santiago Pi Suñer. Jaime Pi-Sunyer Bayo. César Pi-Sunyer Bayo. Francisco Pi-Sunyer Díaz.

*

En una visita al Museo de Perelada es destaquen quatre personatges de l'Empordà: Ramon Muntaner, cronista de la Baixa Edat Mitjana, nat a Perelada; Narcís Monturiol, científic del segle XIX; i dos personatges del segle XX, un artista i un escriptor: Salvador Dalí i Josep Pla. Tots són de primera línia, en la seva valoració dins de l'Empordà, encara que no tots tinguin la mateixa projecció dins de la cultura a nivell universal.

Podria haver-hi una cinquena persona, un científic en el camp de la medicina, que dins del seu camp concret, la Fisiologia, va tenir en el seu temps un prestigi universal. Es

tracta d'August Pi-Sunyer (1879-1965), que va ser cap del grup de recerca col·lectiva més important que hi hagut fins aleshores a Catalunya: l'Institut de Fisiologia de Barcelona. Exiliat el 1939 fou també creador de l'Institut de Medicina Experimental de Caracas, que fou un element important pel desenvolupament científic de la medicina a Veneçuela. Hem recordat, a més d'un lloc, que quan es va celebrar el centenari del seu naixement, va ser Veneçuela, i no pas Espanya, el país que ho va recordar en un segell de correus. A més cal dir que, segons les dades ja alliberades del secret d'informació que envolta els premis Nobel, que comprèn el període 1901-1951, August Pi-Sunyer ha estat un dels dos únics catalans que han estat proposats pel premi Nobel de Medicina (que fou creat amb el nom de Fisiologia o Medicina) i han passat el primer filtre amb valoració positiva. L'altre és Jaume Ferran i Clua, microbiòleg.

En el camp de la medicina el nom i l'obra d'August Pi-Sunyer són indiscutibles, però no sempre passen fàcilment a altres camps de la cultura. Aquest treball però no vol insistir en la figura i obra d'August Pi-Sunyer, sinó que vol assenyalar que està inscrit dins d'una llarga nissaga familiar que ha cultivat la medicina amb un cert èxit, i que té una posició important dins del conjunt de la medicina catalana. Durant set generacions hi ha hagut membres de la família que han tingut un paper important dins de la medicina catalana. Aquí s'aporta un resum d'aquesta nissaga o llinatge. La banda amb més antiguitat dins de la medicina és la materna.

1. El primer conegut és Francesc Suñer, que exercí a Figueres. Va fer un estudi important en el seu temps sobre una epidèmia a Roses els anys 1789 i 1790, que envià a l'Acadèmia de Medicina de Barcelona (que aleshores tenia el nom de Real Academia Médico Práctica de Barcelona) i fou nomenat membre corresponent de l'Acadèmia. La memòria es va publicar en el volum d'Actes de l'Acadèmia, el primer i únic d'aquell període, l'any 1798.

2. Un fill seu, Tomàs Suñer, metge exercint a Roses, que va viure entre 1770 i 1855, fou el segon membre de la família que va pertànyer a l'Acadèmia de Medicina, també com a membre corresponent. Havia estudiat medicina a Osca. Va escriure una considerable quantitat de memòries, més de caràcter clínic, amb descripció de malalties, que envià a l'Acadèmia, i en fou elegit membre corresponent. Les seves aportacions es referien principalment a la patologia observada en la seva pràctica diària. Així, entre altres, podem esmentar "Memoria sobre la grippe observada en Rosas" (1835); "Memoria pràctica sobre la epidemia de pleuresías biliosas que se observan en la villa de Rosas" (1840); també sobre epidèmies de disenteria a Roses i a Palau Sabardera, l'estiu de 1840, o encara sobre les febres intermitents que s'observen a l'Empordà (1846). És un personatge ben retratat en el llibre d'August "Sunyer metges, pare i fill".

El fill del primer matrimoni de Tomàs, Francesc, no va ser metge. Ho fou col·lateralment, un fill del segon matrimoni de Tomàs, que també exercí a la comarca. Fills d'aquest Francesc, no metge, foren dos germans, metges els dos i amb el mateix nom de pila, Francesc, que van fer carrera, un més en el camp de la medicina i l'altre de la política. Són els dos Francesc Suñer i Capdevila, que per a diferenciar-se se solen conèixer com a “el gran” i “el petit”. Es portaven bastants anys. La raó que dos germans es diguessin el mateix nom de pila sembla que es pot trobar en un costum, no massa estès, de posar el mateix nom a dos germans amb la finalitat que el segon podés lliurar-se del servei militar, perquè aparentment ja l'havia fet (pel nom del germà gran).

3. Francesc Suñer i Capdevila, el gran, va néixer a Roses l'any 1826 i morí a la mateixa ciutat el 1898. El pare, que un temps fou administratiu de l'ajuntament de Roses, era d'ideologia liberal, per la qual fou perseguit a vegades. Casa seva era lloc de reunió d'elements progressistes de la comarca. Va estudiar medicina a Barcelona de 1842 a 1850 i en aquells anys participà en lluites polítiques i va patir presó i desterrament. Fou amic de Monturiol i simpatitzà amb les idees d'un socialisme icarià. Metge el 1850, exercí a Figueres. El 1860 passà a Barcelona. Exiliat el 1867, després de la revolució de setembre de 1868, que enderrocà la monarquia, tornà i fou elegit alcalde de Barcelona (1869). Fou elegit diputat i quan la primera República, i amb el govern de Pi i Margall, fou ministre d'Ultramar, l'estiu de 1873. Després retornà a Figueres i Roses. Va escriure alguns fulletons de medicina, entre ells els més coneguts els que tractaven de la tuberculosi i de Déu. Una filla seva, Carolina, es a casar amb Jaume Pi, amb el que comença la banda paterna de la nissaga mèdica d'August.

4. El segon Francesc Suñer i Capdevila, el petit, era setze anys més jove. Va néixer a Figueres el 1842 i morí el 1916. Metge a Barcelona el 1866, També participà en la política, fou diputat per Olot en les eleccions constituents de 1873 i quan la República va caure, el gener de 1874 pel cop de Pavía, va marxar ràpidament cap a Amèrica, Arribà a Montevideo, on es va establir i fou professor de Fisiologia del nou ensenyament de medicina. Fou un dels fundadors d'aquest ensenyament i durant un temps degà de la facultat. Té una bona valoració dins de la medicina de l'Uruguai.

5. El pas següent el trobem amb Jaume Pi i Suñer. La família no venia del ram de la medicina, sinó que el seu pare era pilot de vaixell. Va néixer a Roses l'any 1851 i morí a la mateixa ciutat el 16 d'abril de 1897, encara jove, als quaranta-set anys, havent fet una bona carrera com a metge a Barcelona. S'havia casat amb Carolina, filla de Suñer i Capdevila, el gran. Metge el 1875, aviat s'establí a Barcelona. El 1883 va guanyar la càtedra de Patologia General de la facultat de medicina, on va fer una tasca extraordinària com a introductor del pensament positivista i experimental en medicina. Va ingressar a l'Acadèmia de Medicina, com a membre numerari, l'any 1885, amb un discurs sobre

“Doctrina moderna del edema”. Malgrat que va viure pocs anys es considerat com una de les grans personalitats de la medicina catalana del seu temps i una de les figures de la “generació mèdica catalana del 88”.

6. El seu fill August Pi i Suñer, és el gran personatge mèdic de la família. És també una de les personalitats més destacades de tota la història de la medicina catalana. Va néixer a Barcelona el 1879 i morí a Mèxic el 1965, però tota la vida se sentí empordanès i allà, a Roses, està enterrat. La seva obra ja s'ha analitzat i ara no és el lloc de fer-ne una descripció detallada. Només cal apuntar els punts essencials. Metge el 1901, quan el pare ja era mort, catedràtic de Fisiologia de Sevilla l'any 1904, intenta quedar-se a Barcelona. El 1907 comença l'assistència, continuada als Congressos internacionals de Fisiologia. Excedent de la càtedra de Sevilla el 1908, pot ser adscrit a la Universitat de Barcelona. El 1910 és membre numerari de la Reial Acadèmia de Medicina de Barcelona, de la que serà president. El 1911 és elegit membre de la secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans. El 1912 funda la Societat de Biologia, dins de l'Institut, i el 1913 ja es publica el primer volum de treballs. El 1915 és catedràtic de Fisiologia de Barcelona, on funda el 1920 l'Institut de Fisiologia”, amb subvenció de la Diputació de Barcelona. President del II Congrés Universitari Català el 1919, de l'Acadèmia de Medicina (1927 a 1935), del VI Congrés de Metges de Llengua Catalana, 1930. Perduda la guerra, el 1939 s'ha d'exiliar primer a França i després a Veneçuela, on el 1940 aconsegueix crear el “Instituto de Medicina Experimental”. Allà hi fa altra vegada una obra de creació d'escola important. No pot tornar a Catalunya fins al cap de vint anys, el 1959, i fa una estada curta a Roses. Mor a Mèxic el 12 de gener de 1965. No tractem aquí de la seva obra escrita que fou molt extensa i important.

7. El germà petit d'August, Santiago, nascut a Barcelona el 1893, va ser també membre de l'Institut de Fisiologia, catedràtic d'aquesta matèria de la Universitat de Saragossa, de 1923 a 1936, on va fer una bona activitat. Quan la República fou subsecretari d'Educació, el 1933, contribuint a la fundació de la Universitat Autònoma de Barcelona. També s'exilià el 1939, va fer una tasca docent a la universitat de Cochabamba, Bolívia, el 1941 i contribuí a la fundació de la facultat de medicina de Panamà el 1951, essent professor de Fisiologia. Va tornar a Espanya el 1962 i morí a Barcelona el 23 de novembre de 1981. La generació següent està representada per dos fills d'August, Jaume que era metge i Cèsar que era farmacèutic, ambdós membres destacats de l'Institut de Fisiologia. Mentrestant hi ha hagut un canvi en l'ordenació dels cognoms que veurem de seguida.

8. Jaume Pi-Sunyer i Bayo és el fill gran d'August, nascut a Barcelona l'any 1903. Llicenciat en medicina el 1925, doctor el 1929, fa el que ara en diríem un postgrau molt brillant. Té períodes de formació a Harvard i Yale, amb J. Fulton, que creiem que és el més important. També a París amb E. Gley i encara a Lausanne i Berlín. El 1930 és professor de Fisiologia,

un temps bastant llarg, a Santiago de Chile. El febrer 1936 guanya la càtedra de Fisiologia de la Universitat de Santiago de Compostela, i demana d'incorporar-se acabat el curs a Barcelona, cosa que se li concedeix. El 1939 ha de marxar a l'exili. S'estableix un temps a Mèxic, on intenta relançar l'activitat científica de recerca, però al cap d'uns anys passa a Nova York, on es vincula a la indústria farmacèutica i fa una carrera eficaç en aquest camp. Jubilat, tornà sovint a Catalunya, i morí a Nova York el maig de l'any 2000 als 96 anys.

9. El germà petit, Cèsar, era de formació farmacèutica, i es dedicà principalment a la Bioquímica, amb un període de formació alemanya prou llarg. Va néixer a Roses el 24 d'agost de 1905 i morí a Mèxic el 1997. Està enterrat a Roses. En el seu període de Berlín, deixeble de Karl Neuberger, va publicar bastants treballs, i també a l'Institut de Fisiologia. Exiliat a Mèxic el 1939, amb dificultats inicials com tots, va crear un laboratori farmacèutic que li va permetre surar amb eficàcia. Molt lligat a les activitats de l'exili, va ser president de l'Orfeó Català de Mèxic i de l'Institut Català de Cultura. El tercer fill d'August, Pere, era economista i va ser conseller del govern de la Generalitat amb el president Tarradellas.

10. La saga es clou amb l'obra de Francesc Pi-Sunyer i Díaz, fill de Jaume, nascut a Barcelona l'any 1933, però que ha fet tota la seva vida científica als Estats Units, a Nova York, on ha estat professor universitari i s'ha dedicat a l'estudi de les ciències de la nutrició, principalment els temes de la diabetis i l'obesitat infantil. Viatja sovint a Catalunya i és membre d'honor de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya. Les seves publicacions en el camp de l'endocrinologia són importants i nombroses.

NOTA SOBRE LA GRAFIA DELS COGNOMS.

La grafia usual a Catalunya era "*Suñer*", però amb alguns variacions, imposades pels hàbits de cada lloc i família, i que són variants comuns de molts cognoms. Així es pot trobar les formes: Suñé, Suñer, Sunyé, Sunyer. En aquest cas s'emprava la grafia "*Suñer*".

Quan es van adaptar les normes ortogràfiques de l'IEC algunes persones van catalanitzar la grafia dels seus cognoms. Fou el cas d'August Pi Suñer, que passà a ser "*August Pi Sunyer*".

Més tard August decidí unir els dos cognoms en un sol i passà a ser "*August Pi-Sunyer*".

Amb l'exili després de la guerra, l'estada en terres de parla castellana va aconsellar mantenir o tornar a la grafia "*Suñer*". Així fou en el cas de l'estada a Mèxic, Bolívia,

Jacint Corbella i Corbella

Panamà. En canvi als Estats Units la família de Jaume Pi-Sunyer va mantenir la grafia amb “ny”, perquè la lletra “ñ” era aliena a l’idioma anglès. Això explica les diferències en la manera d’escriure els cognoms, al llarg de les generacions i fins i tot en una mateixa persona, en etapes diferents de la seva vida.